

YTTRANDE

Dnr: KS 2021-0120

Justitiedepartementet

Promemoria Utvidgade möjligheter att utreda förlisningen av passagerarfartyget Estonia (Ju2021/00343)

Svenska kyrkan har granskat promemorian utifrån teologiska och etiska perspektiv: Svenska kyrkans grundläggande människosyn, ett barnrättsperspektiv, rätten till ett liv i värdighet samt Sveriges internationella åtaganden att respektera och garantera mänskliga friheter och rättigheter.

Promemorian berör i hög grad Svenska kyrkan, dels genom att representanter för Svenska kyrkan fanns med i det särskilda etiska råd som tillsattes 1994, dels genom att Svenska kyrkans församlingar och pastorat har ett lagstadgat uppdrag som huvudmän för begravningsverksamheten i samtliga kommuner utom Stockholm och Tranås.

SVENSKA KYRKANS YTTRANDE

Svenska kyrkan *tillstyrker* förslaget att ändra i lagen (1995:732) om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia och göra ett undantag för att möjliggöra ytterligare utredning av förlisningen. Ändringen föranleds av att ny information om förlisningen tillkommit under år 2020.

Svenska kyrkan *föreslår att det görs ett tillägg till författningstexten och ett förtydligande i författningskommentaren*, så att det tydliggörs dels att offrens sista vilorum ska visas tillbörlig respekt, dels hur eventuella kvarlevor och föremål ska hanteras med respekt för gravfriden.

Svenska kyrkan *står till förfogande* även denna gång, liksom efter förlisningen, för att bistå med erforderlig etisk kompetens.

BEDÖMNING

Behovet är stort av att nå klarhet i omständigheterna kring Estonias förlisning. Det ligger i allmänhetens intresse att så sker. Det är likaså av stor betydelse för många anhöriga till de som omkom i olyckan. Samtidigt finns anhöriga som inte önskar att ytterligare utredning görs. Denna intressekonflikt mellan anhöriga består oavsett vilket alternativ som väljs. Den går givetvis inte att mäta i antal personer som berörs eller i grad av besvikelse. I promemorian berörs endast den ena sidan av detta.

Svenska kyrkan vill framhålla att införandet av det föreslagna undantaget inte samtidigt får innebära att de som inte vill ha detta undantag av hänsyn till sina anhöriga osynliggörs. Dessa personer ska uppmärksammas och ges det stöd de efterfrågar och behöver, eftersom fortsatt utredning kan innebära

en stor påfrestning för dem. Svenska kyrkan delar dock bedömningen att behovet att nå klarhet i sakförhållanden kring förlisningen väger tyngre.

Svenska kyrkan vill också göra regeringen uppmärksam på en motsägelse i promemorian avseende *gravfriden*. Å ena sidan värnas ”gravfriden i egentlig mening”, å andra sidan finns en uppenbar risk att de åtgärder som nu föreslås bli lagliga och utgöra legitima undantag ändå kan medföra en risk för att den oavsiktligt kränks.

Exempel på åtgärder som möjliggörs av det föreslagna undantaget i gravfridslagen ges i författningskommentaren till 2 §. Svenska kyrkan vill framhålla att det inte finns någon garanti för att dessa åtgärder inte skulle kunna innebära att kvarlevor eller föremål som tillhör de avlidna berörs. Den respekt för och omsorg om offrens sista vilorum som betonas i förslaget behöver även omfatta oförutsedda händelser av detta slag.

Av överenskommelsen mellan Sverige, Finland och Estland framgår att staterna åtagit sig att vraket och det angivna området i egenskap av sista vilorum skall ”visas tillbörlig respekt” (preambeln, artikel 1). Detta regleras dock inte i lagen. För att uppnå det som anges i överenskommelse behöver skrivningen framgå av författningstexten och inte endast av promemorians text. Svenska kyrkan föreslår därför att det direkt av författningstexten framgår att:

- Vid insatser som undantas enligt 2 § ska tillbörlig respekt visas för vraket och för det område som anges i 1 § andra stycket som anses utgöra ett sista vilorum för olycksoffren.
- Mänskliga kvarlevor och föremål som härrör från avlidna ska hanteras med respekt för gravfriden.

Av författningskommentaren bör framgå att det till exempel betyder att kvarlevor och föremål endast får flyttas om de det är nödvändigt för att kunna genomföra viss undersökning för att utreda förlisningen och under förutsättning att det kan ske på ett respektfullt sätt.

Svenska kyrkan noterar slutligen att med den remitterade skrivningen av 2 § skulle det enligt svensk rätt vara tillåtet för myndigheter från Finland eller Estland att ensidigt vidta åtgärder för att utreda förlisningen, även utan godkännande från Sverige. För att minimera omfattningen av sådana åtgärder bör staterna därför sträva efter att endast vidta fortsatta utredningsinsatser i samförstånd och koordinerat.

Det förhållandet att Göteborgs tingsrätt nyligen friat personer som stått åtalade för brott mot lagen om gravfrid vid färjan Estonias vrak väcker en rad frågor om möjligheterna att faktiskt tillämpa lagen och säkerställa gravfriden.

Uppsala den 22 februari 2021

På kyrkostyrelsens vägnar

Helén Ottosson Lovén
Generalsekreterare

Cristina Grenholm
Kyrkosekreterare